

Олександр ГЛЮЗА

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
Київ, Україна
orcid.org/0009-0008-0249-7213
o.s.hloza@udu.edu.ua*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНОГО БУТТЯ: ВІД ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПЕРЕВАГ ДО КРИЗИ СУБ'ЄКТИВАЦІЇ

Сучасна цифровізація постає перед нами насамперед як простір нових аксіологічних можливостей. Ми живемо в епоху, де знання доступні за один клік, відстані більше не є перешкодою для спілкування, а суспільні процеси стають швидшими та гнучкішими. Комфорт, швидкість та глобальна інтеграція в єдиний інформаційний простір стали очевидними цінностями нашого часу.

Проте за кожну зручність доводиться платити. Поступово ми починаємо відчувати втрату «ефекту присутності»: цифрова комунікація часто не здатна передати глибину живого спілкування, а нескінченні сповіщення розмивають здатність до зосередження. Алгоритми цифрових платформ ведуть справжню війну за нашу увагу, намагаючись контролювати кожен вільну секунду людського часу. Як було зазначено в дослідженнях дистанційної взаємодії, існує реальний ризик перетворення глибокого людського спілкування на сухий, функціональний обмін даними [1].

Найбільша небезпека цифровізації полягає в тому, що індивіду стає дедалі важче усвідомити власну ідентичність. Щоб сформуванню власної особистості, людині потрібен внутрішній простір, тиша і час для саморефлексії – моментів, коли можна залишитися наодинці зі своїми думками. Цифровий світ фактично «колонізує» ці паузи. Постійний «інформаційний обстріл» вимагає від нас миттєвих реакцій, не залишаючи місця для критичного осмислення досвіду. У цьому шумі фокус уваги розмивається, і власне «Я» просто не встигає структуруватися в щось цілісне. Ми ризикуємо перетворитися на суб'єктів, що лише відбивають зовнішні потоки інформації, не маючи сталого ціннісного осередку всередині.

Цю кризу доцільно розглянути через дві класичні парадигми суб'єктності: У декартівському розумінні, де суб'єктність є вродженою раціональною основою («Я мислю, отже, я існую»), цифровізація виступає зовнішньою силою, що призводить до втрати вже наявної автономії [2]. Людина ніби розчиняється в океані чужих даних, втрачаючи здатність бути центром власного мислення. Натомість у фукоянській парадигмі, де суб'єктність не є даністю, а виборюється через активну «турботу про себе» («epimeleia heautou»), ситуація виглядає значно драматичніше. За Фуко, суб'єкт народжується у зусиллі

саморефлексії та етичної роботи над собою [3]. В умовах цифрового тиску індивід втрачає саму «можливість сконструювати» власну суб'єктність, оскільки алгоритмічне керування випереджає будь-яку спробу самостійного акту волі. Алгоритми працюють швидше за нашу волю, перехоплюючи наші бажання ще до того, як ми встигнемо їх усвідомити.

Цей тотальний контроль над часом і увагою дослідники, такі як Нік Кулдрі, називають «цифровим колоніалізмом» [4]. На відміну від класичної колонізації земель, сучасна форма захоплює простір нашого внутрішнього життя. Наші емоції та вподобання перетворюються на «сировину», яка видобувається для отримання прибутку, змінюючи саму структуру нашого вибору. Це не просто порушення приватності, це зміна структури нашого вибору.

Відповіддю на ці виклики стає формування нової «цифрової аскези». Важливим кроком у цьому напрямку є Резолюція Європейського Парламенту від 21 січня 2021 року, згідно з якою «право на відключення» («Right to Disconnect») розглядається як фундаментальне право працівника [5]. Це право не реагувати на цифрові запити поза робочим часом є захистом від психологічного виснаження та запорукою збереження приватності. Нова «цифрова аскеза» має стати легітимним правом на «тишу» та «непрозорість». Як колись індустріальне суспільство виборолло 8-годинний робочий день, так і наше суспільство має вибороти право на офлайн. Саме такий аксіологічний розворот дозволить нам перейти від механічного існування в мережі до відновлення живої людської присутності. Створюючи простір «цифрової тиші», ми формуємо необхідні умови для автентичного становлення ідентичності – того вольового зусилля, завдяки якому людина з об'єкта алгоритмічних маніпуляцій знову перетворюється на суб'єкта власного буття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гльоза О. С. Трансформація лідерства та корпоративної етики в умовах дистанційної робочої взаємодії: соціально-філософський аналіз. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2026. № 58. С. 76-82, DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v058.1.2026.13>
2. Декарт Р. Метафізичні роздуми / пер. з лат. К. : Юніверс, 2000. 304 с.
3. Фуко М. Герменевтика суб'єкта: Курс лекцій у Колеж де Франс (1981–1982) / пер. з фр. К. : Дух і Літера, 2008. 454 с.
4. Couldry N., Mejias U. The Costs of Connection: How Data Is Colonizing Human Life and Appropriating It for Capitalism. Stanford University Press, 2019. 352 p.
5. European Parliament resolution of 21 January 2021 with recommendations to the Commission on the right to disconnect (2019/2181(INL)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0021_EN.html